

Stanisław Mędala

"Glaubensbekenntnis in den Evangelien. Eine Einführung in die biblischen Ursprünge des Credo", Alfons Kemmer, Freiburg im Br. 1985 : [recenzja]

Collectanea Theologica 56/1, 184-186

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

koniec mamy cztery rozważania na różne tematy: *Gra i życie, Kościół otwarty i zamknięty, Pokój, Troska o stworzenie Boże*.

Wymienione rozważania odznaczają się świeżością myśli, głębią refleksji filozoficznej i teologicznej nad istotnymi problemami Kościoła oraz religijnym i teologicznym ustawianiem spraw życia codziennego wiernych.

Estetyczną szatę graficzną wzbogacają reprodukcje dzieł sztuki: Gentile da Fabriano, *Maryja z Dzieciątkiem* (XV w.), *Jezus i niewierny Tomasz* (niello na kielichu z opactwa Wilten z końca XII w.; Wiedeń, Kunsthistorisches Museum), *Zesłanie Ducha Świętego* (z ewangeliarza z ok. 1230 r. z Kolonii; Bruksela, Bibliothèque royale Albert Ier, Ms 466/9222) i *Ostatnia Wieczerza* (z ewangeliarza, jw.). Okładkę zdobi reprodukcja iluminacji przedstawiającej anioła i dwie niewiasty przy pustym grobie Chrystusa (Katedra w Kolonii, Cod. 218 z XI w.).

ks. Stanisław Mędała CM, Warszawa

Alfons KEMMER, *Das Glaubensbekenntnis in den Evangelien. Eine Einführung in die biblischen Ursprünge des Credo*, Freiburg im Br. 1985, Verlag Herder, s. 157 (*Herderbücherei*, t. 1166).

Podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej są ujęte w Składzie Apostolskim. O. A. Kemmer OSB (ur. w 1911 r. w Bazylei, studia uwieńczone doktoratem z teologii w Einsiedeln i Rzymie, w latach 1952—1966 profesor teologii ascetyczno-mistycznej i historii duchowości w „Anselmianum” w Rzymie, aktualnie wykładowca Nowego Testamentu w opactwie Einsiedeln) stara się ukazać istotne treści Składu Apostolskiego, sięgając do jego początku w Nowym Testamencie. Ze słowa wstępnego dowiadujemy się, że nie chodzi tu o wyczerpujące studium treści poszczególnych artykułów wyznania wiary, lecz o wskazanie najważniejszych tekstów w Ewangeliach, które stały się punktem oparcia do sformułowania Składu Apostolskiego. Teksty biblijne wyjaśnia autor metodą egzegetyczną, rozważając je we własnym kontekście literackim, historycznym i teologicznym. Skład albo Symbol Apostolski został sformułowany pod koniec IV w. w Kościele rzymskim. Jego powstanie ściśle się wiąże z liturgią chrzcielną i z przygotowaniem kandydatów do chrztu. Początkowo istniały dwie formy symbolu wiary: jedna zawierała tajemnice Chrystusa, a druga tajemnicę Trójcy Przenajświętszej. Forma chrystologiczna jest starsza. Według Dz 8, 37 (wiersz późniejszej daty, będący świadectwem praktyki chrześcijańskiej z ok. 95 r. po Chr.) urzędnik królowej etiopskiej przed swym chrztem wyznaje: „Wierzę, że Jezus Chrystus jest Synem Bożym”. To wyznanie wiary stanowi dalszy etap w stosunku do wyznania, które św. Paweł otrzymał od apostołów (1 Kor 15, 3—5).

Trynitarne formuły wyznania znajduje się u Mt 28, 19 w tzw. mandacie misyjnym, którą ewangelista przejął pod koniec I w. z liturgii chrzcielnej swej wspólnoty kościelnej. Z połączenia formuły trynitarnej z formułą chrystologiczną powstała aktualna forma Składu Apostolskiego. Ten symbol wiary rozpowszechniony w Kościele zachodnim, chociaż nie został ułożony przez apostołów, jak głosi średniowieczna legenda, przekazuje jednak wiarę apostołską, a czym można się przekonać porównując go z innymi symbolami wiary, a zwłaszcza sięgając do tekstów Nowego Testamentu.

Na tę niewielką objętościowo publikację składa się wstęp (s. 7—11) i dwa-następnie krótkich rozdziałów poświęconych poszczególnym artykułom Składu Apostolskiego (s. 13—154). Na koniec autor podaje wskazówki bibliograficzne (s. 155—158) i wykaz tekstów biblijnych, które zostały szerzej omówione.

Przy omawianiu pierwszego artykułu Składu Apostolskiego (*Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi*) wskazuje autor na wiarę w jedynego Boga, nawiązując do Starego Testamentu, w nauczaniu Jezusa (Mk 12, 28—30; 10, 17 n.), na korzenie wyznania wiary w Boga jako Ojca

(Mt 11, 25; 26, 39; (Mk 14, 30; Łk 11, 2; Mt 6, 26; 7, 9—11) i na źródła wiary w Boga Stworzyciela (por. Łk 22, 69; Mt 5, 34 n.; 19, 25 n.). Jako ewangelijną podbudowę drugiego artykułu wiary (*i w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego*) autor omawia dwa tematy: Jezus prawdziwy człowiek (kuszenie, agonia, śmierć na krzyżu) i prawdziwy Syn Boży (Prolog czwartej Ewangelii, chrzest Jezusa). Wyjaśniając treść artykułu (*który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny*), Kemmer analizuje teksty mówiące o poczęciu Jezusa, Jego pochodzeniu i narodzeniu. Przy czwartym artykule (*umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion*) każdy termin rozważa osobno, dodając szersze wyjaśnienie, dlaczego Jezus umarł śmiercią krzyżową. Przy piątym artykule (*zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał*) rozważa dwa tematy: odkrycie pustego grobu, ukazywanie się Zmartwychwstałego (1 Kor 15, 5—7; J 20, 11—18; Mt 28, 16—20). Jako podłoże szóstego artykułu (*wstąpił na niebiosa, siedzi po prawicy Boga Ojca wszechmogącego*) analizuje autor opisy wniebowstąpienia Jezusa (Łk 24, 50—53; Dz 1, 9—11) oraz temat wywyższenia Jezusa (1 Tes 1, 10; Flp 2, 7—9; J 3, 13—21. 31—36; 20, 17). Treść siódmego artykułu (*stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych*) wskazuje autor w Dz 1, 11; Mk 8, 38; 14, 61 n.; Łk 17, 22—37; J 13—16. Następnie podkreśla żywotność wiary w paruzję Chrystusa w Kościele pierwotnym (por. 1 Tes 4, 13—5, 11), omawia mowę eschatologiczną Chrystusa (Mk 13), oczekiwanie bliskiej paruzji (np. Mk 9, 1; Łk 12, 16—21; 16, 9) oraz sąd ostateczny (Mt 13, 24—30. 36—43; 25, 1—46). Przedmiot wiary ósmego artykułu (*Wierzę w Ducha Świętego*) jest, zdaniem autora, poświadczony w Mt 28, 19; 1 Kor 6, 11; Łk 1, 35, także w opisach chrztu Jezusa, a zwłaszcza w wypowiedziach czwartej Ewangelii o Paraklecie (14, 16 n. 26; 15, 26; 16, 8. 13—15). Treść dziewiątego artykułu (*święty Kościół powszechny, świętych obcowanie*) wskazuje autor w Mt 16, 18; 18, 17, w nowotestamentalnych obrazach Kościoła, zwłaszcza w obrazie trzody i zagrody u J. 10. Świętość Kościoła związana jest z działaniem Ducha Świętego (por. 1 Kor 1, 2; Ef 5, 25—27; J 17, 17. 19). Natomiast wyraz „powszechny” nie występuje w Nowym Testamencie, lecz po raz pierwszy pojawia się u Ignacego Antiocheńskiego (ok. 110 r.) w Liście do Smyrńczyków (8, 2): „Gdzie pojawia się biskup, tam powinna być gmina, jak to, gdzie znajduje się Jezus Chrystus, tam jest Kościół powszechny”. Autor zwraca uwagę na płynność pojęcia „obcowania świętych”. Biorąc to wyrażenie w znaczeniu osobowym, stanowi ono wyjaśnienie wyrażenia „święty Kościół”. Wszyscy ludzie należący do Kościoła stanowią na płaszczyźnie religijnej jedność; należą do niej także zmarli zjednoczeni z Chrystusem lub wyczekujący na pełne z Nim zjednoczenie. Podstawą jedności wierzących jest miłość Chrystusa. Ilustracją jedności Kościoła jest obraz ciała Chrystusa (1 Kor 12, 12—27) i krzew winny (J 15, 1—8). Świętość Kościoła objawia się w rozdawnictwie sakramentów: chrztu (Mt 28, 19; J 3, 1—12) i eucharystii (opisy rozmnożenia chleba, zwłaszcza J 6, 1—15; mowa eucharystyczna w J 6, 22—59).

Ponieważ artykuł dziesiąty (*grzechów odpuszczenie*) w Kościele wschodnim brzmi: „Wierzę w chrzest na odpuszczenie grzechów”, zachodzi pytanie, czy w Kościele zachodnim odnosi się on do odpuszczenia grzechów związanego z chrztem, czy też do odpuszczenia grzechów popełnionych jedynie po przyjęciu chrztu. W ciągu wieków praktyka kościelna odpuszczania grzechów przechodziła znaczne przeobrażenia i przybierała różne formy, ale jej punktem wyjściowym jest władza odpuszczania grzechów dana przez Chrystusa apostołom (Mt 16, 19; 18, 18; J 20, 19—23).

Jedenasty artykuł (*ciała zmartwychwstanie*) podkreśla, że nie chodzi o zmartwychwstanie w znaczeniu przenośnym, lecz o realne zmartwychwstanie całego człowieka, które jednak nie polega na powrocie do życia ziemskiego. Początkowo ten artykuł był skierowany przeciwko filozofom greckim, którzy nie zaliczali ciała do istoty człowieka, traktując je raczej jako więzienie duszy, z którego musi się ona wydostać, żeby przejść do samoistnego by-

towania. Wiara w zmartwychwstanie ciał znajduje się w późniejszych księgach Starego Testamentu (np. Dn 12, 2), ale w czasach Chrystusa była powszechnie przyjmowana (z wyjątkiem saduceuszów). Najważniejszymi miejscami wyrażającymi w Ewangeliach wiarę w zmartwychwstanie ciał jest synoptyczny opis sporu Jezusa z saduceuszami (Mk 12, 18—27), Łukaszeowe przekazy słów Jezusa (13, 21 n.; 14, 14), a zwłaszcza wypowiedzi Jezusa u Jana (np. 5, 24 n.).

Ostatni artykuł Składu Apostolskiego (*życie wieczne*) nie mówi wyraźnie, czy chodzi o szczęście wieczne dla dobrych, a potępienie dla złych (podobnie jak zmartwychwstanie — J 5, 29), ale liczne teksty Ewangelii synoptycznych podsuwają takie właśnie rozumienie tego artykułu (por. Mk 19, 29 n.; Mt 25, 31—46). Natomiast w czwartej Ewangelii jest ukazane „życie wieczne” jako dar Boży, w którym wierzący w Chrystusa uczestniczy już w życiu doczesnym (J 11, 21—25; 14, 18. 21 n.). Dzisiejsze wyznanie wiary w życie wieczne musi brać pod uwagę ten podwójny aspekt, który znajduje się w Ewangeliach: przyszłe życie pełnego zbawienia u Boga oraz aktualne uczestnictwo w życiu wiecznym dostępne przez wiarę w Jezusa i Jego słowo.

Autor, dobrze obznajmiony ze współczesną egzegezą Ewangelii i z teologiczną treścią sformułowań nowotestamentalnych, potrafił ukazać, że dogmatyczne prawdy Składu Apostolskiego można dokładnie wyjaśnić obrazowym językiem Ewangelii. Treść Składu Apostolskiego pokazana słowami i treściami biblijnymi nabiera niejako nowych wymiarów: jest pełna życia, świeżości i blasku paschalnego, którym byli opromienieni autorzy Ewangelii kanonicznych.

ks. Stanisław Mędała CM, Warszawa

Rudolf SCHNACKENBURG, *Ihr werdet mich sehen. Die Abschiedsworte Jesu nach Joh 13—17*, Freiburg im Br. 1985, Verlag Herder, s. 96.

W ostatnich dziesiątkach lat wielu współczesnych egzegetów zwróciło uwagę na głębię myśli teologicznej w czwartej Ewangelii. Należy do nich również R. Schnackenburg, wybitny egzegeta katolicki z Würzburga, który w trzytomowym komentarzu do czwartej Ewangelii wnikliwie przebadał różnorodną tradycję oraz ich redakcję przez czwartego ewangelistę. Jednak recenzowana pozycja nie stanowi pokazu współczesnych metod egzegetycznych stosowanych do badań Ewangelii św. Jana, lecz ma charakter rozważań religijnych nad tekstem J 13—17. Rozważania te publikował autor w tygodniku „Christ in der Gegenwart” (od listopada 1983 r. do maja 1984 r.), aby dać wierzącym „duchowy pokarm” dla ich życia osobistego. Jest to próba przybliżenia dla współczesnego człowieka świadectwa wiary pierwotnej wspólnoty kościelnej. To świadectwo w specjalny sposób zostało wyrażone w czwartej Ewangelii, która już przez Klemensa Aleksandryjskiego została nazwana „duchową”, gdyż głębiej niż pozostałe wnika w tajemnicę osoby Jezusa i ukazuje Jego znaczenie dla „życia świata” (J 6, 33).

Autor wybrał do rozważań mowę pożegnalną Jezusa (J 13—17), gdyż w nich Jezus chce przekazać „swoim” coś szczególnego, jako swój testament. Na wzór starożytnych filozofów greckich i wybitnych postaci starotestamentalnych Jezus przekazuje tutaj przed swoją śmiercią swój duchowy testament, w którym wyjaśnia, że Jego śmierć będzie wydarzeniem zbawczym dla całej ludzkości. Słowa wypowiedziane przez Jezusa bezpośrednio przed odejściem do Ojca oraz w modlitwie Jezusa za uczniów i przyszłych wierzących (r. 17) dotyczą bezpośrednio każdego wierzącego i mają być wezwaniem do ustawicznego nawiązywania łączności z Jezusem, a przez Niego z Bogiem. Słowa te są skierowane do uczniów jako reprezentantów całego Kościoła. Dlatego stanowią one ustawiczne orędzie wiary z ust samego Chrystusa.

Treść religijną mów pożegnalnych Jezusa (J 13—17) uwydatnia autor